

Kommunalreformen i Ribe Amt, 1970

Af Henning Strøm

Indledning

Den 1. april 1970 blev en skelsættende dag for danske kommuner. Den ny kommuneinddeling, der skulle bane vejen for et mere effektivt og uafhængigt lokalstyre, var på plads.

Kommunerne havde gennem årtier mistet indflydelse på administrationen af deres egne anliggender, og deres betydning som partnere i samfundshusholdningen var blevet reduceret kraftigt. Kommunerne var gennemgående for små og uhensigtsmæssigt afgrænsede, og da de fleste kommuner samtidig kæmpede med en dårlig økonomi, havde staten i stigende omfang været nødsaget til at træde til. Med de statslige tilskud fulgte imidlertid øget statslig kontrol og indflydelse.

Før kommunalreformen var landet opdelt i ialt 1388 kommuner, der tog sig af lokale opgaver som skolevæsenet, social forsorg og det lokale vejnet, medens mere overordnede opgaver som sygehusvæsenet og de gennemgående veje blev administreret af 108 enheder - 25 amtskommuner og 83 købstæder. Ved reformen blev antallet af kommuner reduceret fra 1388 til 275 kommuner, og for de større opgavers vedkommende blev de 108 enheder erstattet af 14 nye amter, der omfattede både land og by.

For Ribe amt betød inddelingsreformen en reduktion i antallet af kommuner fra 70 til 14 kommuner, og Ribe amtskommune og de 3 købstæder (Esbjerg, Varde og Ribe) gik nu op i en fælles enhed, det nye Ribe amt. Det var en stor mundfuld, og det kom da heller ikke til at gå helt stille af hverken i Ribe amt eller i den øvrige del af landet.

Hele processen startede i øvrigt med, at landets bymæssige kommuner, kommuner som Grindsted og Vejen, fandt det urimeligt, at de var slået i hartkorn med de små landkommuner, medens langt mindre købstæder, som f.eks. Nysted, Præstø og St. Heddinge, kunne operere under den friere lovgivning, som af historiske grunde gjaldt for landets købstadkommuner. Der var hos landspolitikkerne en udbredt forståelse for at finde frem til en løsning på problemet, men da også forstadskommunerne til købstæderne - kommuner som f.eks. Guldager kommune - meldte sig som interesserede i at få en friere stilling, satte Købstadforeningen sig imod. Hvis også forstadskommunerne fik en selvstændigere stilling, ville man aldrig få skabt en fornuftigere enhedsforvaltning for byerne - en tanke, som købstædernes organisation trods skuffelser undervejs endnu ikke havde opgivet.

Kommunallovskommissionen

Situationen var så fastlåst, at der måtte findes en løsning, og den daværende Trekantregering benyttede så i december 1958 den traditionelle løsning, at nedsætte en kommission. Det blev pålagt kommissionen primært at se på de kommunale styrelsesregler, og så vidt muligt gøre dem ensartede og samle dem i én lov, en ny kommunallov. Den ny kommission, der meget naturligt tog navnet Kommunallovskommissionen, blev dog også bemyndiget til at se på inddelingsproblemet. Det blev den del af opgaven, der gjorde kommissionen kendt.

Kommissionen blev sammensat af repræsen-

Godtfred Knudsen (1893-1977), Lundtofte, Føyling sogn, medlem af Hølsted sogneråd 1925-1962, sognerådsformand fra 1933, formand for Ribe Amts Sognerådsforening 1943-1962, 1954 til 1961 formand for De samvirkende Sognerådsforeninger i Danmark. R. af DB. Desuden har han haft mange andre tillidsposter. (Foto fra 1973).

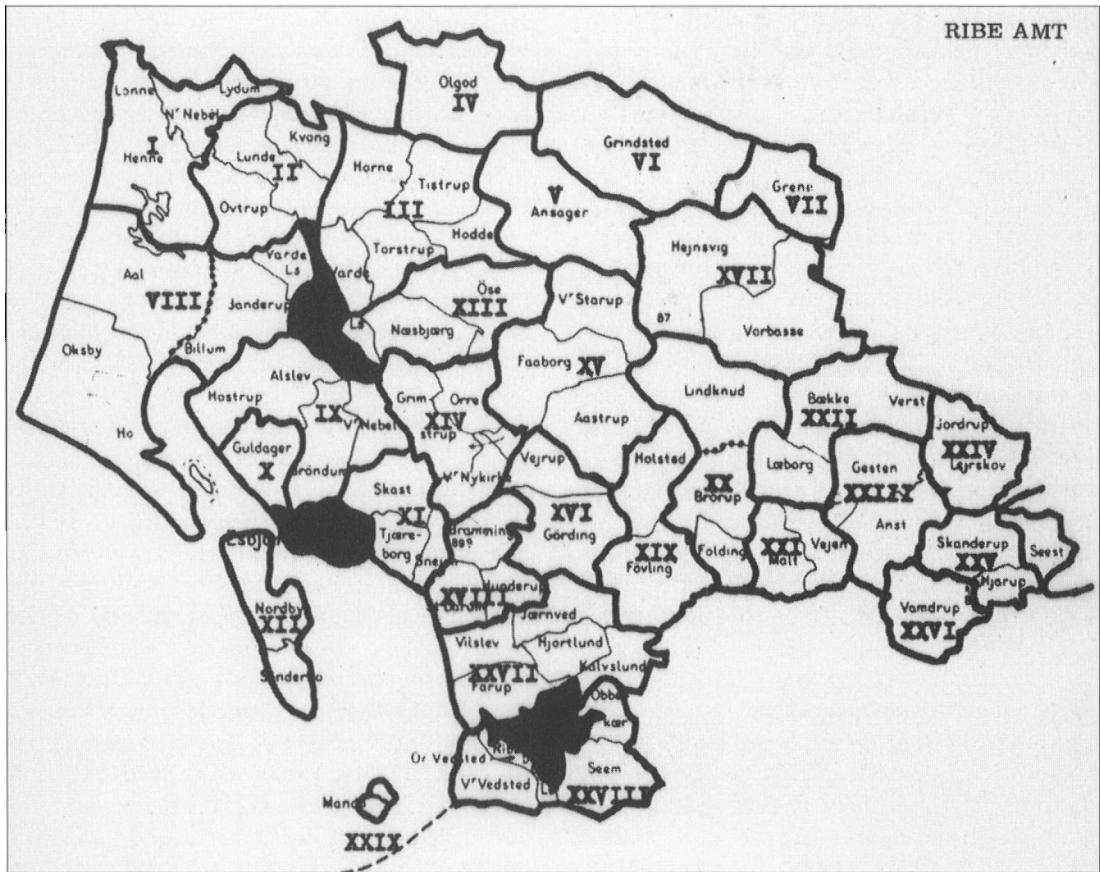
tanter for de kommunale organisationer, folketingets partier og indenrigsministeriet. Et af de mere fremtrædende medlemmer kom fra Ribe amt. Det var sognerådsformand Godtfred Knudsen, Holsted, der ikke alene var formand for Ribe Amts Sognerådsforening, men også formand for De samvirkende Sognerådsforeninger i Danmark. Han repræsenterede landets 1300 sognekommuner i kommissionen. Han var personligt tilhænger af at bevare så meget som muligt af det hidtidige system, som havde fungeret godt gennem generationer, og som udgjorde et betydningsfuldt fundament for landets demokratiske opbygning. Han måtte dog erkende, at der var kommuner, der var

for små, men han så gerne, at en ændring af inddelingen blev gennemført så lempeligt som muligt - ved frivillige ordninger kommunerne imellem. Han var modstander af for store kommuner, som han mente ville svække de folkevalgtes indflydelse og øge bureaukratiet.

Hvis kommissionen skulle bane vejen for en frivillig løsning, forestod der et meget betydeligt udrednings- og oplysningsarbejde, men der var i kommissionen enighed om, at det var den vej, man skulle følge. Der blev i første omgang iværksat en undersøgelse af, hvordan de små sognekommuner løste deres opgaver, og det blev vurderet, om det var muligt at opnå bedre resultater både fagligt og økonomisk, hvis kommunerne var større. Undersøgelsesarbejdet indledtes i Præstø amt, som blev valgt som repræsentant for ø-amterne, og resultaterne herfra blev checket af i det gamle Randers amt som et typisk østjysk amt. De to undersøgelser viste, at kommunerne i et vist omfang gennem samarbejde eller ved aftaler allerede arbejdede i større enheder - typisk enheder på 3-4.000 indbyggere - for at sikre en rationel varetagelse af opgaverne. De resultater ønskede Godtfred Knudsen efterprøvet i Ribe amt, hvor kommunerne gennemgående var større, og hvor befolkningstilbagegangen i landdistrikterne endnu ikke var sat ind.

Ribe-undersøgelsen

I sommeren 1961 kunne kommissionens sekretariat offentliggøre den såkaldte »Ribe-undersøgelse«, der på samme måde indeholdt en analyse af, hvordan sognekommunerne administrerede deres opgaver, og hvilke enheder de gennem deres samarbejdsaftaler selv havde stilet mod. Undersøgelsen var ledsaget af et skitseforslag til en ny kommuneinddeling, der tog udgangspunkt i det allerede etablerede samarbejde. De 67 sognekommuner i amtet blev skitseret sammenlagt til 29 nye storkommuner, hvoraf 8 var identiske med hidtidige kommuner. De foreslåede storkommuner fik et

Foreslåede storkommuner i Ribe Amt. Fra »Ribe-undersøgelsen« 1961.

gennemsnitligt indbyggertal på ca. 4.000 indbyggere.

Undersøgelsen blev præsenteret for kommunerne i amtet på et stort møde på Hotel Esbjerg den 22. september 1961. Modtagelsen var langt fra positiv. Det var for store kommuner, mente de fleste, og det forekom urimeligt at »straffe« kommuner, der havde fulgt skolelovens henstilling om at etablere samarbejde, blev det sagt. Stemningen på mødet blev vist ganske rammende karakteriseret af kommissionens sekretær, da han

som afslutningsreplik sagde: »Jeg føler mig som en hund, der har logret med halen uden at blive klappet«.

Men der var steder i landet, hvor stemningen var mere positiv. I det først undersøgte amt, Præstø amt, tog man problemerne op til en indgående vurdering, og flere kommuner erklærede sig interesserede i at gennemføre kommunesammenlægning i overensstemmelse med budskabet i undersøgelsen. Der indledtes også forhandlinger mellem kommuner i Randers amt. Den megen

omtale af disse forhandlinger førte til, at der var kommuner og kommuneforeninger i andre amter, der ønskede at få kommissionens assistance til at få undersøgelsesprocessen udstrakt til deres amt, så kommunerne også her havde et grundlag for forhandlinger og drøftelser.

Sideløbende med disse amtsundersøgelser, der efterhånden bredte sig til hele landet, foretog kommissionen - med udgangspunkt i Vejle byområde - en undersøgelse af, hvordan et bysamfund, der havde bredt sig ud over flere kommuner, fungerede i praksis. Kommissionen gjorde endvidere amternes forhold til genstand for en indgående analyse, og på grundlag af forholdene på Fyn, der var opdelt i 3 amtskommuner og 10 købstæder, kunne kommissionens sekretariat konkludere, at en rationel varetagelse af større lokale opgaver måtte forudsætte etablering af nye amtskommuner, der var fælles for by og land, og flere steder forudsætte en sammenlægning eller deling af hidtidige amter.

De frivillige sammenlægninger

De foretagne undersøgelser og drøftelserne i kommissionen tegnede efterhånden principperne for tilrettelæggelsen af en ny kommuneinddeling. Medens sekretariatet med den ene hånd forsynede kommissionen med et materiale, der kunne danne grundlaget for opstilling af generelle principper for en ny kommuneinddeling og for udarbejdelsen af den ny fælles styrelseslov, søgte man med den anden hånd at bistå de kommuner, der var positive over for at drøfte sammenlægning. Kommunesammenlægninger, der fulgte principperne for en ny inddeling, ville ikke alene skabe et håndgribeligt bevis på, at principperne var anvendelige i praksis, men de frivillige løsninger ville også være i tråd med Godtfred Knudsens ønsker - og i øvrigt også med ønskerne hos de øvrige kommissionsmedlemmer - om at nå så langt som muligt ad frivillighedens vej.

I årene op til 1966 blev i alt 398 kommuner ef-

ter frivillige forhandlinger sammenlagt til 118 nye kommuner. Der var tale om sammenlægninger, der hver på deres måde repræsenterede et skridt på vejen til gennemførelse af de hovedprincipper, som kommissionen var ved at samles om. Størsteparten var sammenlægninger af sognekommuner til nye og større kommuner, men der var også sognekommuner, der ønskede sig indlemmet i den tilgrænsende købstad, og som på den måde bidrog til en administrativ samling af byen og sikring af dens udviklingsmuligheder. Der var endda købstæder, i alt 10 købstæder, der frivilligt opgav deres særlige status, og - i overensstemmelse med principperne i Fyns-undersøgelsen - indgik i amtskommunen.

Hovedparten af de frivillige sammenlægninger kunne registreres på øerne, men også i Jylland kunne man præsentere resultater. Selv i Ribe amt, hvor stemningen i efteråret 1961 ikke var særlig god, var man kommet ganske godt med. Den første frivillige sammenlægning i Ribe amt blev gennemført allerede 1. april 1963. Varde landsogn var i »Ribe-undersøgelsen« foreslået delt mellem 3 skitserede storkommuner, men det var for meget for sognerådet. På et møde på Varde rådhus den 1. oktober 1962 blev der opnået enighed mellem byrådet og sognerådet om en indlemmelse af landsognet i købstaden, og amtsrådet, der også deltog i mødet, tiltrådte vilkårene.

Den 1. april 1966 blev Læborg kommune med knap 800 indbyggere lagt sammen med Vejen kommune, der havde 6.300 indbyggere, og samtidig blev Folding kommune sammenlagt med Brørup kommune. Denne sammenlægning medførte i øvrigt, at Brørup stationsby blev samlet i én kommune. De to små kommuner, Darum og V. Nykirke, blev sammenlagt med Bramminge kommune, og Strellev kommune blev sammenlagt med Ølgod kommune. Den sidste sammenlægning var i øvrigt særegen ved, at Strellev kommune lå i Ringkøbing amt, men det lykkedes de to amtsråd at enes om en regulering af amtsgrænsen.

Det var ellers ikke alle steder i landet, at det var muligt for amtsrådene at blive enige. Kommissionen havde således til sin store ærgrelse være vidne til, at flere ellers helt naturlige kommunesammenlægninger var strandet på uenighed mellem amtsrådene.

De nævnte sammenlægninger i Ribe amt bar præg af, at det var mindre kommuner, der søgte optagelse i nærmeste større by eller stationsby. En mere særpræget sammenlægning blev gennemført i trekant-området mellem Varde, Grindsted og Bramminge. Her blev 6 landkommuner med tilsammen knap 8.000 indbyggere enige om at lægge sig sammen til én stor ny landkommune, Helle kommune. Sammenlægningen var netop dikteret af et ønske om at undgå, at området blev opdelt mellem de 3 byer, *»for dem inde i byerne skal vi ikke have noget med at gøre, for de har aldrig villet os noget godt«*, blev det anført over for kommissionen. En frivillig sammenlægning af 6 kommuner med 8.000 indbyggere var på det tidspunkt ikke daglig kost for kommissionen, men den blev modtaget meget positivt. Kommunesammenlægningen kunne bruges i argumentationen for, at sammenlægningerne ikke nødvendigvis skulle stræbe efter kommuner af en bestemt størrelse.

Kommunalreformkommissionen

Kommunallovskommissionen afsluttede sit arbejde i foråret 1966 og på grundlag af kommissionens betænkning og de deri optagne lovforslag blev principperne for tilrettelæggelsen af den ny kommuneinddeling drøftet og fastlagt i folketinget.

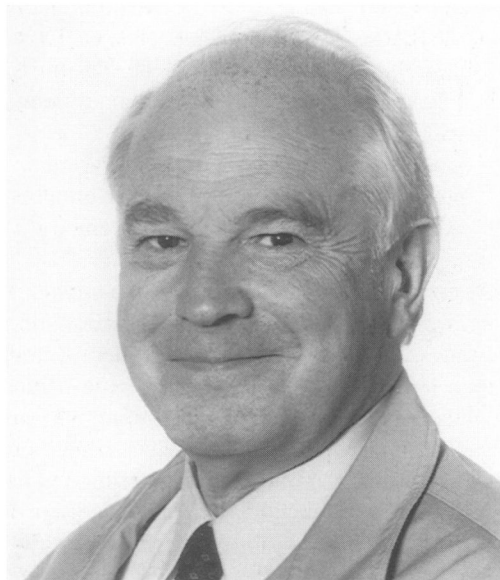
Ved lov nr. 225 af 3. juni 1967 om revision af den kommunale inddeling blev det slået fast, at den ny kommuneinddeling i landet skulle fastlægges på grundlag af 3 hovedprincipper:

- der skulle etableres en ny kommuneinddeling omkring byerne, der fulgte princippet *»ét bysamfund normalt én kommune«*

- der skulle etableres nye amtskommuner, der var fælles for land og by, og som havde en størrelse og en afgrænsning, der passede til de lokale opgaver og til befolknings- og erhvervsforholdene, og endelig
- skulle kommunerne være større og mere hensigtsmæssigt afgrænsede og i almindelighed ikke have under 5-6.000 indbyggere.

De to første hovedprincipper skulle gennemføres af en ny kommission, Kommunalreformkommissionen, der skulle rejse riget igennem, forhandle med kommunerne og søge tilslutning til den ny inddeling. Kunne en sådan tilslutning ikke opnås, var kommissionen udstyret med særlige beføjelser. Det 3. hovedprincip skulle derimod gennemføres ved en fortsættelse af den frivillige linie. Her skulle kommissionen alene *»virke for«*, at inddelingen blev tilrettelagt efter de angivne principper, men kommissionen var ikke udstyret med særlige beføjelser at *»virke med«*. Det var de mange frivillige sammenlægninger i årene op til 1966, der havde givet såvel Kommunallovskommissionen som folketinget tillid til, at man kunne nå et stykke videre ad frivillighedens vej.

Den ny kommission, Kommunalreformkommissionen, blev sammensat efter samme principper som Kommunallovskommissionen. Den kom også til at bestå af repræsentanter for de kommunale organisationer, folketinget og indenrigsministeriet. Der var i alt 12 medlemmer i kommissionen, og de udstrakte beføjelser gjorde den hurtigt upopulær. *»De 12 vrede mænd«* og *»Mordkommissionen«* var nogle af de betegnelser, der blev hæftet på kommissionen. Også denne kommission havde prominente medlemmer fra Ribe amt. Borgmester Henning Rasmussen, Esbjerg, repræsenterede Den danske Købstadforening, medens sognerådsformand Jacob Sørensen, Guldager, var valgt som repræsentant for foreningen *»Bymæssige Kommuner«*. De to var inhabile, da kommissionen nåede Ribe amt, men de deltog i

Henning Rasmussen, Esbjergs borgmester.

Jacob Sorensen, sogneradsformand i Guldager.

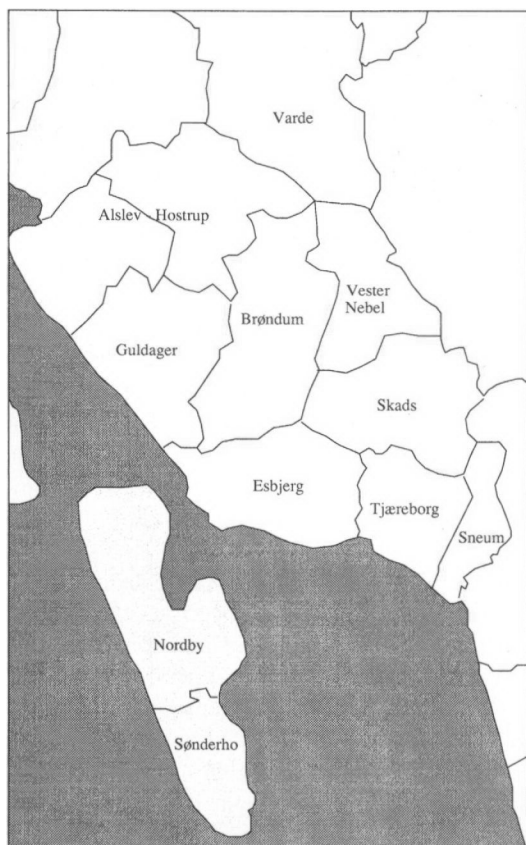
det meget omfattende og meget belastende arbejde i den øvrige del af landet.

Kommissionen indledte sit arbejde med byernes problemer og startede på øerne. De første afgørelser fra Nykøbing F, Køge, Svendborg og Middelfart indicerede, at kommissionens flertal tilsyneladende ville indtage en kompromisløs holdning og ikke benytte sig af den undtagelsesmulighed, der lå i ordet »normalt«. Det satte gang i forhandlingerne andre steder i landet, og det lykkedes bl.a. for Ribe købstad at blive enige med de omkringliggende 9 kommuner om en sammenlægning på frivillig basis. Da Varde og Brørup byer i forvejen havde fået løst deres afgrænsningsproblemer, resterede der for byerne i Ribe amt kun inddelingsproblemer omkring Esbjerg by.

Esbjerg by

Esbjerg bys folketal var ved folketællingen i 1965 registreret til i alt 63.906 indbyggere - heraf boede 55.882 i Esbjerg kommune, 1.892 indbyggere i bebyggelserne Spangsbjerg og Gjesing i Bryndum kommune og 6.132 i Sædding by og Hjerting i Guldager kommune. Da de to sognekommuner også rummede en betydelig landbefolkning, var det relativt store kommuner, der var tale om.

Esbjerg kommune havde ved en frivillig ordning fået indlemmet Skads kommune den 1. april 1967, og byrådet havde indgået en aftale med Bryndum kommune om en sammenlægning pr. 1. april 1969. Yderligere 3 kommuner - Vester Nebel, Tjæreborg og Sneum - havde erklæret, at de ville tilslutte sig sammenlægningen pr. 1. april 1970. Alslev-Hostrup kommune nord for byen var også indstillet på en frivillig løsning og havde erklæret sig indforstået med, at kommunen blev delt, så Alslev sogn gik til Varde og Hostrup sogn til Esbjerg. Esbjerg byråd så egentlig gerne, at også de to kommuner på Fanø - Nordby og Sønderho - blev sammensluttet med Esbjerg. Det var rekrutative områder for byens befolkning, men det

Esbjerg byområde.

kriterium kunne ikke bære en sammenlægning igennem, hvis kommunerne ikke selv ønskede det. Henning Rasmussen og Jacob Sørensen kunne som nævnt ikke deltage i kommissionens behandling af inddelingsproblemerne omkring Esbjerg, da kommissionen i april 1968 kom til byen. De sad på den anden side af bordet og talte deres respektive kommuners sag.

Henning Rasmussen gjorde gældende, at Esbjerg by havde været genstand for en kraftig udvikling, men den var foregået på den måde, at erhvervsudviklingen fortrinsvis var sket inden for

købstaden, medens boligområderne og dermed skatteyderne hovedsagelig blev koncentreret i Guldager og Bryndum kommuner. Der var ingen naturlig geografisk adskillelse mellem Esbjerg og Guldager, og Guldager kommune hørte klart med til Esbjerg by.

Jacob Sørensen erkendte overfor kommissionen, at Guldager kommune var en del af Esbjerg by, men mente, at det ville være naturligt at benytte lovens undtagelsesregel, hvis den overhovedet skulle benyttes. Guldager kommune var en bæredygtig kommune, som i stort set alle anliggender havde optrådt som en selvstændig enhed. Kun 57% af borgernes lønindtægter var indtjent i Esbjerg, men heraf stammede en betydelig del fra statshavnen, som købstaden jo ikke havde udgifter til. Ved en sammenlægning med Esbjerg kunne det forudses, at administrationsudgifterne ville stige, og at borgerne ville få længere til de folkevalgte repræsentanter.

Efter en besigtigelsestur i byområdet var der i kommissionen flertal for at foreslå Guldager kommune lagt til Esbjerg. Kommunerne fik 3 måneders tænkepause til at overveje situationen påny, men det ændrede ikke billedet. Guldager sogneråd appellerede til, at afgørelsen blev udsat, indtil folketinget havde taget stilling til inddelingsproblemerne omkring Århus, Odense og Aalborg. Hvis man også her ville gå ind for en totalsammenlægning af byområderne, »er vi i Guldager sogneråd naturligvis også indstillet på en sammenlægning«, hed det i erklæringen.

Den 10. september 1968 afgav kommissionen sin indstilling til indenrigsministeren. 8 af kommissionens 12 medlemmer fandt, »at bebyggelsen i Guldager kommune er en naturlig og integrerende del af bebyggelsen i Esbjerg by, og at planlægningen af byens fremtidige udvikling - der for en væsentlig dels vedkommende påregnes at ville foregå på arealer i Guldager kommune - gør det rimeligt at sikre, at byområdet i kommunal henseende udgør en enhed«.

Et mindretal på 4 medlemmer mente, at Guldager kommune burde opretholdes som selvstændig kommune. Der var lidt variationer i begrundelsen, men borgmester Fenneberg, Lyngby, der var formand for foreningen »*Bymæssige Kommuner*«, støttede sognerådets forslag om, at sagen blev koblet sammen med folketingets behandling af forholdene i de 3 storbyer.

For foreningen »*Bymæssige Kommuner*« var Guldagers situation meget afgørende. Foreningen havde i sin tid tilsluttet sig inddelingslovens kriterier netop med henvisning til, at det lille ord »*normalt*« åbnede mulighed for at gøre undtagelser, og hvis undtagelsesadgangen ikke blev benyttet i Esbjerg-Guldager situationen, måtte det forudses, at den slet ikke ville blive benyttet. Fenneberg opsøgte indenrigsminister Poul Sørensen og forsøgte at overtale ham til at udsætte sagen, men det kom der ikke noget ud af. Poul Sørensen tiltrådte kommissionsflertallets indstilling, og dermed var Guldager kommunes skæbne beseglet. Pr. 1. april 1970 skulle den sammen med de andre kommuner indgå i den ny Esbjerg-storkommune.

De sidste sammenlægninger

Uden for de delte bysamfund var det fortsat overladt til kommunerne selv ved frivillige aftaler at søge frem mod en ny kommuneinddeling, så kommunerne fik en størrelse og en afgrænsning, der gjorde dem velegnede til at administrere de opgaver, som var eller skulle være kommunale. Det lykkedes et langt stykke ad vejen, men frivilligheden klarede ikke det sidste skær.

Den 1. april 1967 blev de 5 kommuner omkring Nr. Nebel enige om at lægge sig sammen til en ny kommune med 6.800 indbyggere. Kommunen fik i første omgang navnet Nr. Nebel kommune, men tog senere navneforandring til Blåbjerg kommune. Tistrup og Ølgod kommuner blev enige om sammenlægning pr. 1. april 1969, og omkring Vejen opnåedes der enighed mellem 5 kom-

muner om sammenlægning. Omkring Ribe by blev som nævnt 9 kommuner enige om en sammenlægning, og denne sammenlægning løste andre og videregående problemer end Ribe bys udviklingsproblemer.

Der var forhandlinger i gang flere steder i amtet, men det var svært at få puslespillet til at gå op. Det tilsvarende problem kunne registreres i andre dele af landet, og i august 1968 opgav De samvirkende Sognerådsforeninger den frivillige linie. Der var på det tidspunkt en udbredt tendens til, at flere og flere sognekommuner søgte mod de større byer, hvor økonomien og beskæftigelsesmulighederne var bedre. Da foreningen mente, at der fortsat burde være mulighed for at danne kommuner i områderne mellem de store bysamfund, rettede foreningen henvendelse til regeringen og bad om at få loven ændret. Den frivillige linie måtte opgives, og det måtte overlades til Kommunalreformkommissionen at stå med ansvaret for den samlede inddelingsreform.

Ved lov nr. 85 af 24. marts 1969 om ændring af lov om revision af den kommunale inddeling blev kommissionen bemyndiget til at klare de resterende inddelingsproblemer. Denne del af reformen skulle strengt taget først være afsluttet pr. 1. april 1972, men da kommissionens sekretariat var »*tyvstartet*« under lovforslagets behandling i folketinget, lykkedes det meget hurtigt at præsentere kommissionen for et oplæg til en løsning af restproblemerne.

På det tidspunkt manglede endnu 18 sognekommuner i Ribe amt at finde deres plads i systemet. På grundlag af en skitse, som Ribe amtsråd og Ribe amts sognerådsforening - efter opfordring fra kommissionens sekretariat - havde udarbejdet, tog Kommunalreformkommissionen de resterende inddelingsproblemer op til behandling, og allerede den 23. maj 1969 kunne kommissionen fremsætte sit forslag til den endelige kommuneinddeling i Ribe amt.

Det var ret så vanskelige forhold, der var tilba-

ge, og det var nødvendigt at foretage drastiske indgreb overfor flere kommuner. Store kommuner som Ansager og Lindknud blev delt for at tilvejebringe rimelige grænser og et fornuftigt befolkningsgrundlag for de nye kommuner i området, og enkelte kommuner blev inddraget i sammenlægningskonstellationer, som de ikke ønskede.

Et af de vanskeligere problemer i amtet var knyttet til kommunerne på strækningen Esbjerg-Vejen, de såkaldte »jernbanekommuner«. Der var i området 4 stationsbyer, Bramminge, Gørding, Holsted og Brørup, der igennem årene havde konkurreret indbyrdes, og de 9 kommuner i området var filtret ind i hinanden ved diverse samarbejdsaftaler. Det var ikke muligt at skitsere en ny kommuneinddeling uden på en eller anden måde at bryde ind i det eksisterende samarbejds-mønster. Der var ikke enighed i amtsrådet om den rigtige kommuneinddeling, og der var heller ikke enighed mellem amtsrådet og sognerådsforeningen. Amtsrådets flertal havde foreslået oprettet 4 kommuner centreret om hver sin stationsby, men kommunerne syntes selv, at de blev lovligt små. Kommissionen foreslog, at der blev dannet 3 kommuner i området. Det harmonerede bedst med de etablerede kontakter mellem kommunerne, men det havde den ulempe, at Gørding stationsby blev anbragt i samme kommune som den større Bramminge by.

Gørding kommune protesterede og fremhævede, at det ville være ødelæggende for »Gørding kommune, hvis udviklingen i Gørding by og erhvervslivet kan forventes at ville stagnere eller vise tilbagegang«. Heller ikke Bramminge sogneråd var særlig begejstret, men det skyldtes, at Gørding kommune - efter Bramminges opfattelse - havde sat lovlig meget igang i de senere år og påtaget sig økonomiske forpligtelser, som Bramminge kommune ikke var meget for nu at skulle overtage. Det lykkedes at få sognerådene til at tage sagen op til fornyet behandling, og det hele

endte i fryd og gammen. I alle 9 sogneråd blev der givet principiel tilslutning til kommissionens forslag. Det gjaldt endog Lindknud sogneråd, der accepterede en deling af kommunen, så Hovborgområdet kom til Holsted og den resterende del til Brørup. »Det var med vemod, vi traf den beslutning, men vi forstod, det måtte ske«, sagde sognerådsformand Aksel Thomsen.

Et lidt særegent problem opstod i forbindelse med placering af Mandø kommune. Mandø havde kun 150 indbyggere, og en tilknytning til den ny Ribe kommune forekom som den naturligste løsning. Men hverken Mandø eller Ribe var interesserede i en egentlig kommunesammenlægning.

Mandø kommune havde gennem mange år haft problemer med at yde borgerne en tidssvarende service, og amtet havde måttet træde hjælpende til og yde kommunen såvel økonomisk som praktisk bistand. Disse gratis goder var hverken Mandø sogneråd eller Ribe byråd interesseret i at give afkald på. Fra Ribe amts side blev der foreslået en særordning for Mandø kommune, der gik ud på, at Mandø skulle opretholdes som en selvstændig kommune men have assistance såvel af amtskommunen som af Ribe kommune. Den ny Ribe kommune skulle - mod et vist vederlag - yde Mandø bistand med regnskabsføring og ligningsarbejde og i øvrigt stille sociale og undervisningsmæssige faciliteter til rådighed for borgerne, medens amtsrådet skulle bistå med øens planlægning og yde økonomisk støtte til forskellige formål. Særordningen skulle tages op til revision, »når en færdselsdæmning til øen er etableret«, hed det i oplægget.

Sådanne særordninger var ikke Kommunalreformkommissionens livret. Kommissionen skar igennem det uklare net af samarbejdsordninger, og foreslog kort og godt Mandø kommune sammenlagt med den ny Ribe kommune. Der blev iværksat en beboerafstemning på øen, der ret overraskende for sognerådet viste, at 45 beboere var stemt for, at øen straks skulle indgå i den ny

Ribe kommune, medens kun 13 beboere kunne tilslutte sig sognerådets forslag om, at spørgsmålet om Mandø's kommunale fremtid skulle udsættes. Trods beboernes tilkendegivelse fastholdt sognerådet - med 4 stemmer for, 2 imod og 1 blank - ønsket om, at sagen blev udsat. Kommissionen fastholdt imidlertid sin indstilling, og den blev tiltrådt af indenrigsministeren. Dermed var det afgjort. Mandø skulle fra 1. april 1970 være en del af den nye Ribe kommune, men indenrigsministeren lovede, at regeringen ville være opmærksom på Mandø's og andre små øers særlige problemer.

Det ny Ribe amt

I inddelingsloven af 3. juni 1967 havde folketinget fastlagt, at de nye amtskommuner også skulle omfatte købstæderne, men man havde ikke lagt sig fast på, hvor mange amtskommuner, der skulle være. Det var overladt til Kommunalreformkommissionen. Kommissionen indledte en undersøgelse af, hvilke krav de større lokale opgaver stillede til de nye amter. Undersøgelsen omfattede ikke alene de hidtidige amtskommunale opgaver, men også andre opgaver, som med rimelighed kunne overlades til nye amtskommuner.

Konklusionen på den ret omfattende undersøgelse blev, at de nye amtskommuner helst ikke skulle have under 200-250.000 indbyggere. Undersøgelsen pegede tillige på, at det ville være nødvendigt at indføre et nyt udligningssystem mellem staten og kommunerne og mellem kommunerne indbyrdes, som i højere grad tog hensyn til forskelle i landsdelenes økonomiske forhold.

På grundlag af materialet udarbejdede kommissionen forskellige skitser til en ny amtsinddeling i landet. I skitserne, der blev sendt ud til offentlig debat i begyndelsen af juli 1968, blev landet uden for Københavns amt foreslået opdelt i henholdsvis 16, 13 og 12 nye amter. Det blev en debat, der kunne høres i hver afkrog af landet. I to af skitserne var Ribe amt foreslået bevaret med

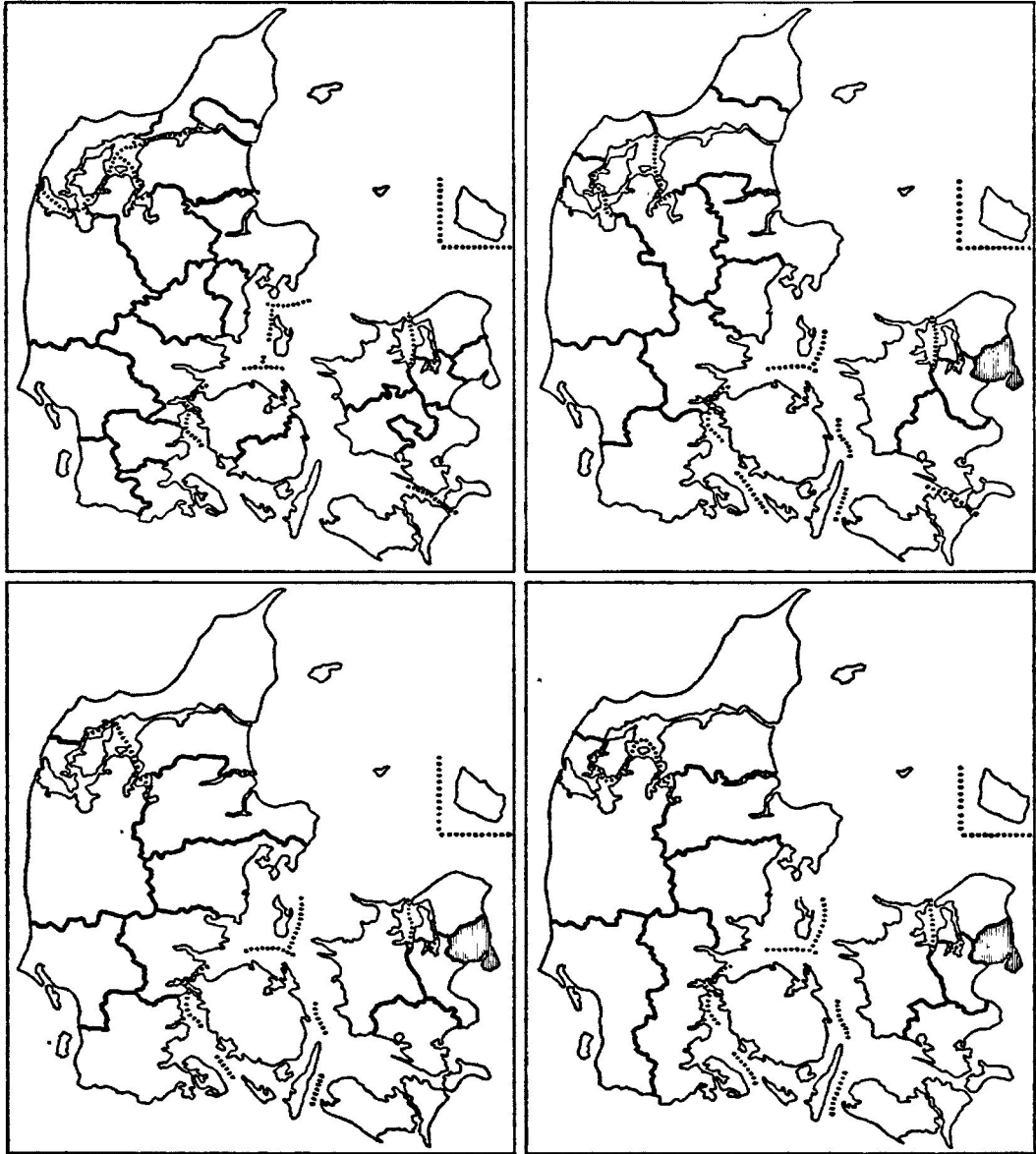
visse reguleringer af amtsgrænsen, men i den tredje skitse var der foreslået en nord-sydgående opdeling af Syddjylland, så Tønder amt var lagt til Ribe amt. De 3 skitser var i øvrigt ledsaget af endnu en skitse, hvor landet var opdelt i kun 8 amter. I denne skitse var hele Syddjylland sammenlagt til ét amt, men skitsen var ledsaget af en bemærkning om, at kommissionen ikke kunne gå ind for en så drastisk nedskæring i antallet af amter.

Såvel Ribe amtsråd som Esbjerg byråd tilkendegav, at de gik ind for, at Ribe amt skulle bevares som et selvstændigt amt, og de understregede, at der var grund til at vente, at amtet, der havde i underkanten af de 200.000 indbyggere, ville få en betydelig befolkningstilvækst. Flere andre kommuner i amtet støttede denne holdning. Selv Vejen sogneråd, der var indgået i sammenlægninger med kommuner betænkeligt nær grænsen til Vejle amt, markerede sin interesse i at blive i Ribe amt.

Syd for amtet kæmpede Tønder amt en heroisk kamp for at få lov til at bestå som et selvstændigt amt. Der blev slået såvel på nationale som på egnsudviklingsmæssige strenge, men lige meget hjalp det. Tønder amt var med sin 43.000 indbyggere for lille en enhed.

I den allersidste fase af kampen, hvor amtsinddelingsproblemerne var overladt til løsning i folketinget, blev der gjort et forsøg på at få Tønder amt sammenlagt med Ribe amt. På et møde i Brøns den 11. februar 1969, hvori deltog over 100 sognerådsmedlemmer fra 18 kommuner, blev der holdt en afstemning, der viste, at 70 medlemmer gik ind for en sammenslutning med Ribe amt, medens kun 24 ønskede tilslutning til det sønderjyske amt. Mødet resulterede i en henvendelse til folketingsudvalget, en henvendelse, der i øvrigt fik støtte fra Ribe amts regionsudvalg. Men det var for sent. Folketinget havde i realiteten truffet beslutning om den ny amtsinddeling, og ved loven af 24. marts 1969 blev landet - uden for Københavns amt - opdelt i 13 nye amter.

Kommunalreformkommissionen 1968

Øverst tv.: Den daværende amtsinddeling, de øvrige kort angiver de 3 skitser til en amtsinddeling (Kommunalreformkommissionen 1968).

Det ny Ribe amt blev dannet med basis i det gamle amt omfattende Ribe amtskommune og de 3 købstæder, Esbjerg, Varde og Ribe. Der blev gennemført betydelige reguleringer af amtsgrænsen såvel mod nord, øst som syd. Mod nord blev Sdr. Omme og Filskov kommuner, der havde vedtaget sammenlægning med Grindsted kommune, overført fra Ringkøbing amt, der i forvejen havde afgivet Strellev kommune. Mod syd blev de 3 kommuner Hvidding, Roager og Spandet kommuner, der havde vedtaget en sammenlægning med Ribe kommune, overført fra Tønder amt. Mod øst måtte Ribe amt aflevere en del kommuner til det ny Vejle amt. Det gjaldt for det første Seest kommune, der var en forstadskommune til Kolding, men derudover blev også Vamdrup kommune samt Skanderup og Lejrskov-Jordrup kommune afgivet til Vejle amt. Til gengæld blev der gennemført en mindre regulering af grænsen ved Billund, idet en del af Randbøl kommune blev lagt til den ny Billund kommune og dermed overført til Ribe amt.

Status

Det ny Ribe amt fik i alt 195.600 indbyggere og omfattede 14 kommuner. Ingen af de oprindelige kommuner blev opretholdt som selvstændige kommuner. De nye kommuner var alle dannet ved sammenlægning af to eller flere af de oprindelige kommuner. Den største kommune var Esbjerg kommune med 75.000 indbyggere, og Esbjerg var fortsat Provinsens 4. største kommune. De mindste kommuner var Fanø og Blåvandshuk kommuner med henholdsvis 2.700 og 3.200 indbyggere. Det var kommuner, der lå under det tilsigtede minimum for nye kommuner, men af geografiske grunde blev det fundet rimeligt at operere med disse enheder. Alternativet havde været en sammenlægning med henholdsvis Esbjerg og Varde, og det syntes man ville være for stor en mundfuld. Heller ikke Billund kommune nåede op på den ønskede kommunestørrelse. Den havde

kun 4.500 indbyggere, men var i rivende udvikling. De øvrige kommuner i amtet fik alle over 5.000 indbyggere.

Det ny Ribe amt fik et befolkningsunderlag, der var i underkanten af det tilsigtede, men der var grund til at tro, at amtet fortsat kunne præstere en befolkningstilvækst.

I tiden siden Kommunalreformen er der ikke gennemført afgørende ændringer i den kommunale inddeling. Ribe amt er fortsat bevaret som et selvstændigt amt, og de 14 kommuner er opretholdt uændrede. Amtets samlede indbyggertal er steget, så det nu nærmer sig 220.000 indbyggere, og det skyldes en udvikling i stort set alle kommuner i amtet. Selv de små kommuner Fanø og Blåvandshuk har haft en pæn befolkningstilvækst, og Billund kommune har næsten fordoblet sit indbyggertal.

Den største udvikling er sket i Esbjerg, der har haft en befolkningstilvækst på 6.500 indbyggere, men også andre kommuner har haft fremgang. Udover Billund har kommuner som Bramming, Varde, Vejen, Ølgod og Grindsted kunnet notere en betydelig befolkningstilvækst.

Efter Kommunalreformens gennemførelse er udligningssystemet blevet omstruktureret, og der er sket afgørende ændringer i fordelingen af opgaver og ansvar mellem staten og kommunerne. Den ændrede kommuneinddeling skabte grundlaget for en ny æra for kommunestyret, og man kan uden overdrivelse sige, at de ny kommuner har formået at udnytte de bedre arbejdsvilkår.

Henning Strøm, f. 1925, Abildgårdsvej 117, 2830 Virum, stiftamtmand. Har skrevet en lang række publikationer om kommuner og kommunale forhold. Medarbejder på et 6-bindsværk om »Kommunalreformen i Danmark«.